

Ks. Ryszard Kurek

LEKSYKON

świętych i sławnych

DIAKONÓW

Wydawnictwo WAM

© Wydawnictwo WAM, 2013

Redakcja: Agnieszka Caba
Korekta: Sławomir Rusin
Projekt okładki i opracowanie graficzne:
Dominika Dzierżanowska

ISBN 978-83-7767-827-5

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 12 62 93 200 • faks 12 42 95 003
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl
www.wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 12 62 93 254-255 • faks 12 62 93 496
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIĘGARNIA WYSYŁKOWA
tel. 12 62 93 260, 12 62 93 446-447
faks 12 62 93 261
e.wydawnictwowam.pl

druk: Edica-Poznań

WSTĘP

Sobór Watykański II, uchwalając 21 listopada 1964 roku Konstytucję dogmatyczną o Kościele *Lumen gentium*, wyraził zgodę na przywrócenie diakonatu jako stopnia hierarchicznego. A gdy 18 czerwca 1967 roku papież Paweł VI (1963-1978) ogłosił motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem*, ustalające normy i zasady wprowadzania tego urzędu¹, diakonat stały w Kościele katolickim stał się faktem.

Początki diakonatu

Diakonat narodził się wraz z Kościołem i dla Kościoła. Była to odpowiedź na aktualne potrzeby młodej wspólnoty jerozolimskiej, w której pojawiły się napięcia pomiędzy dwoma tworzącymi ją ugrupowaniami chrześcijan: Hebrajczykami i hellenistami. Helleniści mieli pretensje do miejscowych o niewystarczającą (ich zdaniem) troskę o wdowy i ubogich. Napięcia te ujawniły *de facto* konflikt współistnienia obu grup mówiących innymi językami i wywodzących się z różnych kręgów kulturowych. Apostołowie, wysłuchawszy pretensji, ustami św. Piotra orzekli, że ich misją jest nauczanie, a nie obsługiwanie stołów.

Otóż to: *διακονία* (*diakonía*), od *διακονέω* (*diakonéō*), w świecie greckim oznaczała właśnie obsługiwanie stołów, a ten, kto to robił, nazywany był *διάκονος* (*diákonos*). Dobrowolne zajmowanie się czymś takim starożytnym Grekom jawiło się jako coś, co uwłacza godności człowieka wolnego. Tylko, choć z pewnymi zastrzeżeniami, służba bogom, jakiejś idei czy dobru powszechnemu była dla nich zajęciem godnym, a nawet zaszczytnym. Generalnie jednak dobrowolne, spontaniczne usługiwanie bliźniemu było w świecie greckim pojęciem zupełnie

¹ Por. AAS 59 (1967) 697-704.

obcym, ba, Grek obawiał się nawet mówić, że jest sługą bogów². Oba te aspekty terminów *diakonéō* i *diákonos* pobrzmiewają w wypowiedzi Apostołów.

Rzeczywiście, codzienne rozdawanie jałmużny w zestawieniu z głoszeniem słowa Bożego mogło uchodzić za zajęcie mało zaszczytne. Być może wypowiedź Piotra była reakcją na aktualną sytuację, stąd wyczuwalne w niej zniecierpliwienie, co może dziwić w ustach kogoś, kto słyszał napomnienie Jezusa, by byli [Apostołowie] jak On, który nie przyszedł na to, aby Mu służyli, lecz aby sam służył innym (por. Mt 20, 26-28; Mk 10, 43-45). Znali oni też Jego przypowieść o sługach czuwających, których pan, gdy powróci, w nagrodę za wierność posadzi za stołem i sam będzie im służył (por. Łk 12, 35-37). Najdobitniej swą naukę Jezus potwierdził, gdy podczas Ostatniej Wieczerzy umył nogi swym uczniom i dodał komentarz, że i oni powinni postępować tak samo względem siebie (por. J 13, 2-17).

Jakkolwiek było, gmina jerozolimska do obsługiwanego stołów wybrała siedmiu mężów, wszystkich z diaspory, których przyjęło się nazywać pierwszymi diakonami Kościoła. Byli to: Szczepan, Filip, Prochor, Nikanor, Tymon, Parmenas i Mikołaj (por. Dz 6, 1-6).

Diakonat w pierwotnym Kościele

Istnienie dwóch różnych struktur tej posługi odzwierciedlają listy św. Pawła. W listach ze środkowych lat jego życia jest mowa tylko o wspólnotach opartych na biskupach i diakonach. Jest to typowa struktura Kościołów tworzących się w świecie pogańskim, w których dominującą postacią był sam Paweł jako ich założyciel. Natomiast w Kościołach tworzących się w świecie judeochrześcijańskim ukształtowała się struktura synagogałna oparta na prezbiterach. Z kolei listy pasterskie św. Pawła są świadectwem na to, że obie te struktury wnet się połączyły

² Por. K. HESS, *Servire*, w: DCB, 1734-1735; A. WEISER, *Diakon I: Im Neuen Testament*, w: LThK³ 3, 178.

i obok biskupa i diakonów pojawili się prezbiterzy (por. 1 Tm 3, 1-13; 4, 13; 2 Tm 1, 6; Tt 1, 5-9)³.

Dalszy rozwój tej trójstopniowej struktury hierarchii Kościoła poświadczają pisma Ojców Apostolskich: *Didache* (70-90), *List do Koryntian* Klemensa I (88-97), listy Ignacego z Antiochii († ok. 107), list Polikarpa ze Smyrny († ok. 155) do Filipian, *Pasterz* Hermasa (ok. 130/140), pierwsza *Apologia* Justyna (150)⁴. *Didache* to pierwszy dokument, który diakonów łączy z Eucharystią; mówi o ich obecności – jeśli nie wręcz o takiej konieczności – wraz z biskupem przy jej sprawowaniu (14, 1; 15, 1-2). Papież Klemens I (88-97) w *Liście do Koryntian* mówi, że to „Apostołowie [...] wyznaczili biskupów i diakonów”⁵. To samo, na różne sposoby, powtarza w swych listach Ignacy z Antiochii⁶. „Nie dla kapłaństwa, lecz dla posługi biskupowi” ustanawiani byli diakoni – napisał biskup Hipolit, mylnie nazywany Rzymskim (poł. III w.)⁷. Ten sam aspekt diakonatu zaakcentował Cyprian z Kartaginy († 258), mówiąc: „Apostołów, to jest biskupów, wybrał Pan, diakonów zaś powołali Apostołowie na sługi swego episkopatu i Kościoła”⁸. Rzeczywiście od samego początku diakoni byli prawą ręką biskupa w jego posłudze charytatywnej. Informowali go o osobach potrzebujących pomocy materialnej,

³ Por. ThWNT 2, 88-93 (H. W. BEYER); RAC 1, 888-907 (T. KLAUSER); BENEDYKT XVI, Audiencja generalna 28 stycznia 2009, Wiadomości KAI 6/2009, 20-21.

⁴ Wydania polskie: *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich*, opr. M. STAROWIEYSKI, Kraków 1998; ŚW. JUSTYN MĘCZENNIK, *1 i 2 Apologia. Dialog z Żydem Tryfonem*, Warszawa 2012.

⁵ Por. ŚW. KLEMENS RZYMSKI, *Pierwszy list do Koryntian* 44, 1-2, w: *Pierwsi świadkowie*, 70-71.

⁶ Por. ŚW. IGNACY ANTIOCHEŃSKI, *List do Efezjan* 2, 1; *List do Magnezjan* 6, 1; 13, 1; *List do Trallan* 3, 1-2; 7, 2; *List do Filadelfian*, wstęp; 4, 1; 11, 1; *List do Smyrnieńczyków* 8, 1.

⁷ Por. ŚW. HIPOLIT RZYMSKI, *Traditio Apostolica* 8; *Constitutiones Ecclesiae Aegyptiacae* III, 2, w: *Didascalia et Constitutiones Apostolorum* 2, red. F. X. FUNK, Paderborn 1905, 103; P. LANK, *Diakon, Diakonat I: Patristische Zeit und Byzantinischer Osten*; LMA III, 940-941; SOBÓR WATYKAŃSKI II, KK 29.

⁸ ŚW. CYPRIAN, *List* 3, 3, w: tegoż, *Listy*, PSP I, Warszawa 1969, 32-33.

sami zbierali dary dla ubogich, odwiedzali chorych, starych, opiekowali się wdowami i sierotami⁹.

„Przecież to są pomocnicy Kościoła Bożego”

Od samego początku mieli też diakoni zlecone nauczanie i udzielanie chrztu (Szczepan: Dz 6, 8-7, 53; Filip: Dz 8, 4-13. 26-40, nazywany z tego powodu ewangelistą: Dz 21, 8)¹⁰. Także listy Ignacego z Antiochii są tego świadectwem¹¹. Diakoni, mówi Ignacy, są sługami tajemnic Jezusa Chrystusa, i dodaje z mocą: „Nie są [...] usługującymi przy jedzeniu i piciu, lecz sługami Kościoła Bożego”¹². Podobnie Polikarp, biskup Smyrny, pisał, że diakoni są sługami „Boga i Chrystusa, a nie ludzi”; Chrystusa, który „stał się diakonem wszystkich”¹³.

W liturgii Eucharystii diakoni kierowali jej przebiegiem, wskazując wiernym, kiedy mają klękać i wstawać (*flectamus genua – levate*) czy pochylać głowy; po liturgii słowa odsyłali katechumenów i pokutników, a po skończonej Eucharystii – wszystkich wiernych¹⁴; odmawiali *Confiteor* (spowiedź powszechną), czytali Ewangelię i głosili słowo Boże¹⁵; odczytywali wezwania modlitwy powszechniej, przygotowywali dary ofiarne, wraz z prezbiterami łamali chleb eucharystyczny i rozdawali Komunię św. oraz zanosili ją chorym i nieobecny¹⁶. Gdy nie było od-

⁹ Por. *Didascalia*..., IX; J. S. BOJARSKI, *Miejsce i rola diakona w społeczności chrześcijańskiej na podstawie Didascalia Apostolorum*: STV 9 (1971) 1, 250-252.

¹⁰ Por. J. GEWIESS, *Diakon I*: In der Schrift, w: LThK² 3, 318-319; T. KACZMAREK, *Perykopa Dz 6, 1-6 w interpretacji patrystycznej*: VoxP 9 (1989), 599-600; M. MARCZEWSKI, *Historia diakonatu stałego w Kościele pierwotnym*: Novum 4-5 (1979), 50-55.

¹¹ Por. ŚW. IGNACY ANTIOCHEŃSKI, *List do Filadelfian* 11, 1; *List do Magnezjan* 6, 1; *List do Smyrnieńczyków* 10, 1; 12, 1.

¹² Por. ŚW. IGNACY ANTIOCHEŃSKI, *List do Trallan* 2, 3, w: *Pierwsi świadkowie*, 124.

¹³ Por. ŚW. POLIKARP, *List do Filipian* 5, 2, w: *Pierwsi świadkowie*, 158.

¹⁴ Por. *Didascalia*..., XII; NICETAS DE REMESIANA, *De bono psalmodiae*: PL 68, 376.

¹⁵ Por. ŚW. HIPOLIT RZYMSKI, *Traditio Apostolica* 3, 10; synod w Ancyrze (314), kan. 2, w: *Mansi II*, 514; AS, 63.

¹⁶ Por. ŚW. JUSTYN, *Apologia I*, 65-67.

powiedniej liczby prezbiterów, diakon trzymał kielich i dawał do spożycia Krew Pańską¹⁷. Pod nieobecność biskupa i prezbiterów diakoni przewodniczyli agapom i błogosławili chleb, a gdy był biskup, wtedy wraz z nastaniem wieczoru wnosili świecznik i odmawiali stosowną modlitwę¹⁸.

W ramach dyscypliny penitencjarnej diakoni ogłaszali pokutę nadaną grzesznikowi i czuwali nad jej wypełnieniem; w Kościołach Afryki Północnej wraz z prezbiterami i biskupami wkładali ręce na pokutników dla ich rekuncyliacji, a nawet, w niebezpieczeństwie śmierci, przyjmowali upadłych (*lapsi*) do Kościoła¹⁹. Asystowali też biskupowi i prezbiterowi przy udzielaniu sakramentu chrztu, trzymając oleje oraz schodząc do wody wraz z przyjmującym chrzest²⁰; jako urzędowi świadkowie Kościoła błogosławili też małżeństwa²¹.

Wymagania moralne

To rodziło określone wymagania moralne. Apostołowie ustalili, że diakoni winni być ludźmi cieszącymi się dobrą opinią, pełnymi Ducha Świętego i mądrości (por. Dz 6, 3). Święty Paweł dodał, że diakonami „powinni być ludzie nieobłudni, nienadużywający wina, niechciwi brudnego zysku” (por. 1 Tm 3, 8-11). Tę listę negatywnie sformułowanych cnót kontynuuje św. Polikarp, mówiąc, że diakoni winni być „nie potwarczy, nie obłudni, nie chciwi, powściągliwi we wszystkim, miłośni, gorliwi, idący drogą prawdy tego Pana, który się stał diakonem

¹⁷ Por. ŚW. CYPRIAN, *De lapsis (O upadłych)* 25: POK 19, 198-199; ŚW. HIPOLIT RZYMSKI, *Traditio Apostolica* 2, 6; 3, 1; synod w Ancyrze (314), kan. 2, w: Mansi II, 514; AS, 63; *Didascalia*..., 157.

¹⁸ Por. ŚW. HIPOLIT RZYMSKI, *Traditio Apostolica* 3, 3.

¹⁹ Por. ŚW. CYPRIAN, *List* 18, 1 i 19, 2, w: tegoż, *Listy*: PSP I, Warszawa 1969, 71. 72; M. MARCZEWSKI, *Diakonat*, Lublin 2000, 43-44.

²⁰ Por. ŚW. HIPOLIT RZYMSKI, *Traditio Apostolica* 2, 5.

²¹ Por. M. MARCZEWSKI, *Diakonat*, 43-44.

wszystkich²². Autor *Didache* zaleca, by na diakonów wybierać „ludzi cichych i spokojnych, bezinteresownych, wiarygodnych i wypróbowanych”²³. Zaś Hermas w swym *Pasterzu* przestrzega diakonów przed złym sprawowaniem posługi i potępia grabież środków do życia przeznaczonych dla wdów i sierot oraz bogacenie się na urzędzie, któremu powinni służyć²⁴.

Diakonem mógł zostać każdy mężczyzna, także żonaty (por. 1 Tm 3, 12), który spełniał powyższe warunki. Od początku IV wieku od kandydatów zaczęto wymagać celibatu. Tak stanowiły synody: w Elwirze ok. 306 roku (kan. 27 i 33)²⁵, w Ancyry w 314 roku (kan. 10)²⁶, w Arles w 443 roku i w Orleanie w 538 roku, a zawarte przez diakona małżeństwo podlegało karze (synod w Agde w 506 roku)²⁷.

Od Soboru Nicejskiego I (325 r.) prezbiterzy uzyskali precedencję przed diakonami i przejmowali coraz więcej ich funkcji liturgicznych przy biskupie. Także w dziedzinie, dla której zostali powołani – troski o chorych i ubogich – na przełomie IV i V wieku diakoni nie pełnili już tak znaczącej roli, jak na początku²⁸. Dla obsługi pielgrzymów powstawały hospicja i szpitale dla chorych coraz częściej prowadzone przez świeccich, a obowiązki administracyjne przejmowali ekonomowie, wybierani

²² Por. ŚW. POLIKARP, *List do Filipian* 5, 1-2.

²³ Por. *Didache* 15, 1-2, w: *Pierwsi świadkowie*, 40.

²⁴ Por. HERMAS, *Pasterz*, podobieństwo dziewiąte 26, 2.

²⁵ Por. Mansi II, 4. 6; DS 118. 119; BF VII, 532. 533; AS, 54.

²⁶ Por. Mansi II, 521; AS, 65. Cytowany kanon poświadcza, że w 1 poł. IV wieku na Wschodzie diakonat nie wykluczał późniejszego małżeństwa; zakaz wprowadził dopiero synod w Neocezarei w latach 314-319 (kan. 1 i 10); AS, 75. Powszechna praktyka zawierania małżeństwa wyłącznie przed święceniami zaczęła się na Wschodzie dopiero od synodu w Trullo w 691 roku (kan. 6): AS, 65*, przyp. A.

²⁷ Por. M. MARCZEWSKI, J. MISIUREK, *Diakon* I, w: EK 3, 1242-1244.

²⁸ Por. J. D. QUINN, *Święcenia w Listach Pasterskich*, w: *Kapłaństwo, Kolekcja Communio* 3 (1988), 33-44; M. MARCZEWSKI, *Diakon*, 71-72.

spośród prezbiterów lub subdiakonów²⁹. Mimo to jednak diakoni wciąż jeszcze byli nazywani okiem, uchem, ręką, sercem i duszą biskupa³⁰.

²⁹ Por. W. CROCE, *Aus der Geschichte des Diakonates*, w: *Diaconia in Christo. Über die Erneuerung des Diakonates*, red. K. RAHNER, H. VORGRIMMLER, Freiburg i. Br. 1962, 92-128; EK 3, 1249-1250 (Diakonia); M. MARCZEWSKI, *Diakonat*, 54.

A

‘ABDALLĀH IBN AL-FADL (pełne imię: Abu ‘l-Fath Abdallah Ibn al-Fadl Ibn Abdallah al-Mutran al-Antaki), melchicki diakon z Antiochii, gdzie jego dziadek był biskupem. Urodził się pomiędzy rokiem 1000 a 1020. Inne daty z jego życia nie są znane, a jedynym ich źródłem są jego pisma. Napisał kilka rozpraw teologicznych, a dla celów liturgicznych opracował kilka zbiorów wypisów, wyciągów i tłumaczeń (z greckiego) z Pisma Świętego i pism Ojców Kościoła. Tak wydane zostały: Ewangelie, Listy św. Pawła i Psalmi; homilie św. Jana Chryzostoma do Księgi Rodzaju, Ewangelii św. Jana i św. Mateusza i do Listu do Hebrajczyków; *Hexaemeron* św. Bazylego, *De hominis opificio* Grzegorza z Nyssy, sentencje ascetyczne Izaaka z Niniwy i inne. Zasługą Ibn al-Fadla jest to, że swymi tłumaczeniami przyswoił arabskim chrześcijanom wiele ważnych tekstów z obszaru języka greckiego.

LITERATURA: C. BACHA, *S. Jean Chrysostomos dans la littérature arabe: Chrysostomika I*, Roma 1908, 172-187; J. NASRALLAH, *Histoire du mouvement littéraire dans l'Église melchite du Ve au XXe siècle* III/1, Louvain-Paris 1983, 191-229; ThQ 95 (1913) 186-192; Graf II, 52-64; LThK² 5, 590-591; LThK³ 1, 17; BBKL II, 1237-1238.

‘ABDALLĀH ZĀKARĪYĀ IBN MUSĀ (Zāhir), wybitny polemista melchicki, z zawodu złotnik i drukarz. Urodził się w roku 1684, zmarł 30 sierpnia 1748 roku w miejscowości Asch-Schauwair w środkowym Libanie, w pobliżu melchickiego klasztoru św. Jana Chrzciciela. Z powodu różnic w wierze był prześladowany w Aleppo i w Hamā; w 1722 roku przybył do Asch-Schauwair. Duży wpływ wywarli na niego dwaj jezuici: Antonio Maria Nacchi (1666-1746), misjonarz w Egipcie i Libanie, oraz Pierre Fromage (1678-1740); dzięki nim poświęcił się ożywieniu kultury chrześcijańsko-arabskiej. W miejscowym klasztorze w 1734 roku otworzył drukarnię i poprzez swe publikacje popierał misję katolickie. Napisał kilkanaście dzieł prawie wyłącznie o charakterze apologetycznym, służących do obrony katolickiego punktu widzenia przeciw nauczaniu duchownych ormiańskich i prawosławnych. Ponadto przełożył i przyswoił kulturze arabskiej ok. trzydziestu różnych dzieł z języków zachodnich.

LITERATURA: Graf III, 191-201; P. BACEL, w: EO 11 (1908) 218-226. 281-287. 363-372; LThK² 1, 10-11. 920 (Asch-Schuwair); LThK³ 1, 17.

ABDIESUS: zob. **ABDIESUS, AEITALA I AZADANES.**

ABDIESUS, AEITALA I AZADANES, diakoni Kościoła w Persji, mecennicy, święci. Ponieśli śmierć za wiarę w różnym czasie; łączą ich synaksaria bizantyjskie i elogia w niektórych martyrologiach.

Byli oni czternastym pokoleniem perskich chrześcijan, licząc od owych Partów, Medów i Elamitów, którzy w Jerozolimie, w dzień Pięćdziesiątnicy, usłyszeli z ust apostoła Piotra, że Jezus, który umarł na krzyżu i trzeciego dnia zmartwychwstał, jest Bożym Mesjaszem (por. Dz 2, 9). Za głosicieli Ewangelii w Persji uważano apostołów: Tomasza, Symona i Judę, a także Mateusza (AMBROŻY, *In Psalmum 45 ennarratio* 21; PAULIN Z NOLI, *Carmen* 30, 33), choć Sozomen przypuszcza,

że chrześcijaństwo przyszło tam z Armenii; rozprzestrzeniło się bardzo szybko, osiągając swe apogeum na przełomie III i IV wieku. Ale gdy cesarz Konstantyn I Wielki (307-337) uznał je za religię państwową, a w liście do króla Szapura II (309-379) z 336 roku ogłosił się protektorem wszystkich chrześcijan, perski sąsiad Imperium uznał ich za wroga wewnętrznego i wszczął gwałtowne prześladowania. Stało się to w trzydziestym pierwszym roku jego panowania (339/340), gdy Szapur postanowił w swym państwie przywrócić kult słońca i ognia; trwały one aż do jego śmierci w 379 roku.

Najsławniejszym z ponad szesnastu tysięcy męczenników tych ponurych czasów był świątobliwy biskup Symeon zwany Bar Sabbą, katolikos Seleucji i Ktezyfontu, umęczony 17 kwietnia 341 roku, w Wielki Piątek. Oprócz niego Sozomen mówi o męczeństwie jeszcze kilku biskupów (z imienia wylicza ich ponad dwudziestu), prezbiterów i diakonów (SOZOMEN, HE II, 9-10), wśród nich Azadanesa, Abdiesusa i Aeitalę.

Azadanes i Abdiesus, ponieważ nie chcieli pokłonić się słońcu, jak tego od nich żądano, zostali „nielitościwie wychłostani” (SOZOMEN, HE II, 13) i mieczem ścięci (BHO nr 423), jakoby 15 kwietnia 371 (lub 377) roku.

Abdiesus jednak, źle uderzony, przeżył masakrę; po zachodzie słońca podźwignął się z pobojuwiska i zaszedł do wsi, gdzie pewien ubogi człowiek przyjął go do domu i opatrzył jego rany. Rankiem Abdiesus zaprowadził tego człowieka i jego dwóch synów na miejsce męczeństwa, wskazał im ciała biskupów i prezbiterów, oni zaś pochowali je na wzgórzu w małej jaskini. Abdiesus postanowił zostać w tej miejscowości i zająć się nauczaniem tych, którzy odpadli (25 osób). Trwało to zaledwie trzydzieści dni, gdy pan tej wsi dał jednemu ze swych ludzi pięćdziesiąt srebrników i miecz, który tym razem nie chybił. Pogrzebem męczennika zajął się także ów ubogi człowiek z synami; nad grobem usypali wielki stos kamieni i odtąd miejsce to zaczęto nazywać grobem Abdiesusa. Później mnisi z pobliskiego klasztoru zbudowali tam martyryon, przenieśli do niego relikwie z jaskini i w rocznicę śmierci męczenników zaczęli tam odprawiać liturgię.

Według syryjskiej *Passio* (BHO nr 22) biskupa Acepsimy, prezbitera Józefa i diakona Aeitali, dokumentu uważanego za kompilację trzech różnych pasji, sześćdziesięcioletni Aeitala był diakonem w Bēyth-Nūhādrā (*Martyrologium Romanum* czyni go prezbiterem); poniósł śmierć męczeńską w trzydziestym siódmym roku prześladowań (377?). Gdy odmówił pokłonów słońcu i spożywania krwi z ofiar, związano mu ręce pod kolanami, a na ramiona włożono grubą belkę, na której stanęło po sześciu mężczyzn z każdej strony i biczowali go tak długo, aż kości wyszły ze stawów; odniesiono go i wrzucono do więzienia, gdzie jakoby przebywali już Acepsima, biskup z Henyaythā, i Józef, siedemdziesięcioletni prezbiter z Bēyth-Kathōbā. Pięć dni później, gdy znów odmówili oddawania czci słońcu, wzięto ich w dyby o pięciu otworach na głowę, ręce i nogi, i rozciągniętych na ziemi tłuczono trzema pniakami, które kilkunastu mężczyzn na specjalnych podciągach podnosiło w górę i spuszczało w dół, aż pogruchotano im wszystkie kości i nieprzytomnych wrzucono do więzienia. Tam osiemdziesięcioletni Acepsima zmarł (według Peetersa 18 września 378 roku) i został pogrzebany przez będącą w niewoli córkę króla Armenii. Zaś Józef i Aeitala zostali odesłani do Arbeli, stolicy przygranicznej prowincji Adiabene. Tam Józef, przy udziale przymuszonych miejscowych chrześcijan, został ukamienowany w piątek przed Zesłaniem Ducha Świętego 379 roku (7 czerwca), ostatniego roku prześladowań.

Aeitala został ukamienowany w miejscowości Dastagerd koło Bēyth-Nūhādrā w środę po tychże Zielonych Świątach, 13 czerwca (według jednego z żywotów 3 listopada, zaś według wyliczeń Peetersa 2 grudnia 355 roku). Trzeciej nocy po tej zbrodni, do udziału w której także zapędzono chrześcijan, okoliczni mnisi wykradli ciało spod sterty kamieni i ze czcią je pogrzebali.

Święci: Acepsima, Józef i Aeitala w synaksariach bizantyjskich są czczeni 3 listopada, Azadanēs 17 kwietnia (także 10, 14, 15 i 18), zaś Abdiesus 9 kwietnia. Natomiast martyrologia zachodnie Acepsimę, Jakuba, Aeitalę, Józefa, Azadanę i Abdiesusa wspominają 22 kwietnia.

W nowym *Martyrologium Romanum* wszyscy wspomniani są ogólnie jako liczni towarzysze Symeona Bar Sabby (*plurimi martyres*).

LITERATURA: SOZOMEN, HE II, 8-13: *Historia Kościoła*, Warszawa 1980, 97-104; ActaSS Apr. III, 19-29; SynaxCP 189-191; Baudot-Chaussin IV, 139-140; G. S. ASSEMANI, *Acta sanctorum Martyrum orientalium et occidentalium* I, Romae 1748, 134-139; O. BRAUN, *Ausgewählte Akten persischen Märtyrer*: BKV² XXII, 116-149; P. PEETERS, *Le „Passionnaire d’Adiabène”*: AnBoll 43 (1925) 261-304; tenże, *La date du Martyre de S. Syméon*: AnBoll 56 (1938) 118-14; BS I, 150-154; X, 504-505 (Martiri persiani); MartRz 118. 119; *Butler’s Lives of the Saints. New Full Edition. April*, red. H. THURSTON i in., Wellwood 1999, 116-117; H. FROS, F. SOWA, *Księga imion i świętych* 5, Kraków 2005, 353 (Symeon bar Sabba); MartRom 239 nr 2 i 3; LCI 5, 66.

ABĪB IBN NAṢR, diakon Kościoła koptyjskiego w Kairze. W latach 1756-1767 pracował jako skryba koptyjski i arabski. Jest znany z powodu trzech manuskryptów w Coptic Museum w Kairze. Pierwszy to wielki lekcjonarz (123 fol., 32x21 cm) w języku koptyjskim na miesiąc amshir (8 lutego – 7 marca), ukończony 1 bashan (9 maja) 1756 roku. Drugi to wielki lekcjonarz po arabsku (243 fol., 29,5x21 cm) na dni tygodnia pierwszych trzech miesięcy roku koptyjskiego (toot, baba, hatoor, czyli od 11 września do 9 grudnia), ukończony 20 toba (28 stycznia) 1758 roku. Trzeci to mniejszy lekcjonarz, też w języku arabskim, na okres wielkanocny (pięćdziesiąt dni po Zmartwychwstaniu), ukończony 23 baramhat (1 kwietnia) 1767 roku. O życiu uczonego diakona *The Coptic Encyclopedia* nie podaje żadnych szczegółów.

LITERATURA: G. GRAF, *Catalogue de manuscrits arabes chrétiens conservés au Caire* (Studi e Testi 134), Città del Vaticano 1934, 27 nr 70; 254 nr 689; 255 nr 691; *The Coptic Encyclopedia* 1, red. A. S. ATIYA, New York 1991, 8.

SPIS ROZDZIAŁÓW

Wstęp

str. 5

Wykaz skrótów

str. 17

Leksykon diakonów

str. 29

Słowniczek niektórych pojęć

str. 316

Spis diakonów

str. 317

